

четец Константин Тодоров

СЪБОРЪТ НА ОСТРОВ КРИТ И ПОЗИЦИЯТА НА БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ

През месец юни 2016 г. на остров Крит, република Гърция, бе проведен подготвяният от десетилетия т. нар. „Велик и свят събор“ на официалните поместни православни църкви. В периода преди провеждането на Събора и след него бяха изписани многобройни коментари с детайлни анализи както на проектодокументите, така и на съборно приетите документи. От вероизповедна гледна точка първостепенно място сред тях заема документът „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“. В следващите редове няма да коментираме целия този документ, а ще се спрем само на един негов параграф. Напомняме, че още преди да започне откритото си служение, нашата Църква изрази отношението си към икуменизма с обнародването на книгата „Православие и икуменизъм“ (1992 г.), написана от приснопамятните архимандрити Серафим (Алексиев) и Сергей (Язаджиев), а през 2012 г. бе публикувана официалната „Еклесиологична позиция на Българската Православна Старостилна Църква“. Няма да разглеждаме и църковно-политическите борби, свързани със Събора на остров Крит като, да речем, усилията на Вселенската патриаршия да наложи първенството си и да постави Московската патриаршия в изолация, или, обратно, – усилията на Москва да неутрализира ходовете на Константинопол и да се наложи като водещ църковно-политически фактор в официалното православие. Ще насочим вниманието си към главното, за което почти всички традиционалисти вътре в „официалното православие“ избягваха да говорят: каква беше основната цел на Критския събор именно **във вероизповедно отношение**? Ще подчертаем още отсега: основната цел на идеолозите и организаторите на този Събор беше да **узаконят на най-високо съборно равнище**

икуменизма като идеология на официалното православие, приета от всички официални поместни църкви. Именно това, а не приемането на нови, нечувани досега отстъпнически догмати.

Поместните църкви, които участваха в Събора като членове на Световния съвет на църквите (ССЦ), са приемали в миналото икуменически документи с много по- противоречив характер, приемали са документи, които съдържат догматическата или по-скоро адогматическата основа, необходима за членуване в тази най-голяма икуменическа организация. Достатъчно е да си припомним т. нар. Торонтска декларация (Заявление с название „Църква, църкви и Световния съвет на църквите“, прието от Централния комитет на ССЦ в Торонто през 1950 г.), която обичат да цитират изборно (и манипулативно) православните апологети на икуменизма. Тъкмо с текстове от тази Декларация обосновава участието на официалните поместни църкви в икуменическото движение и приетият на Критския събор документ „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“ (§19). В този параграф четем: „Православните църкви, членове на ССЦ... са дълбоко убедени, че еклесиологичните предпоставки на Декларацията от Торонто (1950) *«Църква, църкви и Световния съвет на църквите»* имат основополагащо значение за участието на православните в Съвета“¹. Съвсем малко по-нататък следва цитат от Торонтската декларация: *„Целта на ССЦ не е договарянето на съюзи между църквите, които могат да се сключват само от самите църкви, действащи по своя инициатива, а установяването на живи контакти между църквите и допринасянето за изучаване и обсъждане на въпросите за единството на Църквата. От нито една от църквите при встъпването ѝ в ССЦ не се изисква да*

¹ „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“ (на гръцки, английски, френски и руски език) §19 - <https://www.holycouncil.org/-/rest-of-christian-world> (посещение: 5.12.2016 г.).

променя своята еклесиология²... При все това фактът на членуването в ССЦ не означава, че всяка църква е задължена да смята другите църкви за църкви в истинския и пълен смисъл на този термин³.

Декларацията от Торонто е противоречив документ, съдържащ и еклесиологични формулировки, които са с противоположно съдържание на цитираните в текста, приет на Критския събор.

Да видим как коментира нейното съдържание първойерархът на Руската Православна Задгранична Църква светител Филарет Ню-Йоркски през 1969 г.: „В 1950 г. в Торонто бяха приети основните положения на Световния съвет на църквите, които бяха по-внимателни от това, което се заявява сега, но вече и те противоречаха на православното учение за Църквата. Тогава в §4 бе обозначено, че «църквите, членове на Световния съвет на църквите, разглеждат отношението на другите църкви към светата католична⁴ Църква, изповядвана в символите на вярата, като предмет на взаимно обсъждане». Тази формулировка вече не е приемлива за нас, защото светата католична Църква тук се интерпретира не като съществуваща реално в света, а като някаква отвлечена величина, споменавана в различни символи на вярата. Впрочем още тогава в §3 бе обозначено, че «църквите членове признават, че принадлежността към Христовата Църква е по-широка, отколкото принадлежността към тялото на тяхната църква». А тъй като в предходния §2 бе заявено, че «църквите, членове на Световния съвет на църквите, вярват въз основа на Новия Завет, че Христовата Църква е една», възникна или вътрешно противоречие, или

2 Прави впечатление, че това изречение, второ по ред в цитирания текст, липсва в английския текст на Торонтската декларация от сайта на ССЦ <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/1950/toronto-statement> (посещение: 5.12.2016 г.), но се съдържа в текста на Декларацията, публикуван в издаваното от ССЦ списание „Ecumenical review" в броя от октомври 1950 г.: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1758-6623.1950.tb01220.x/pdf> (посещение: 6.12.2016 г.).

3 Декларация от Торонто §III, т. 2, 3, §IV, т. 4.

4 Т. е. съборна. Бел. авт.

изповядване на нов догмат, че можеш да принадлежиш към едната Църква, без да изповядваш нейните догмати и вън от литургичното общение с нея. Това учение е протестантско, но не и православно⁵.

В Декларацията от Торонто би могло да се посочат и още редица противоречиви изрази и постановки, несъвместими с православната еклесиология. Например, от една страна, се твърди, че ССЦ не е и не бива да става „сврѣх-църква“ (§III, т.1), внушава се, че ССЦ е само форум за общуване, за „живи контакти“ между църквите членове, без каквато и да е принуда за тяхното обединяване (§III, т.2). И още: „ССЦ...не може и не бива да се опира на каквато и да е една определена концепция за Църквата. Той не предрешава проблемите на еклесиологията“ (§III, т.3). Но, от друга страна, в Декларацията се подчертава: „Главният проблем е в това, как може да се формулират еклесиологичните принципи на орган, в който са представени толкова много различни концепции за Църквата, без да се използват категориите или езикът на една определена концепция за Църквата“. (§II). Но нали се казва изрично, че ССЦ не е църква, и че не е и не бива да става „сврѣх-църква“. Тогава защо е необходимо да се формулират **„еклесиологични принципи на самия ССЦ“**? Нима един форум за „живи контакти“, за непринудено общуване се нуждае от формулиране на собствени еклесиологични принципи?⁶ Логично следствие от твърдението, че ССЦ „не предрешава проблемите на еклесиологията“, е неправомерността същият този орган да формулира свои еклесиологични принципи. И в същото време, както вече бе отбелязано, в документа „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“ се провъзгласява, че „Православните църкви, членове на ССЦ... са дълбоко убедени, че еклесиологичните предпоставки на Декларацията от Торонто

5 http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=print_page&pid=1199 (посещение: 6.12.2016 г.)

6 Сравни „Торонтская декларация“ - <http://allexell.livejournal.com/19862.html> (посещение: 1.12.2016 г.).

(1950) *«Църква, църкви и Световния съвет на църквите»* имат основополагащо значение за участието на православните в Съвета“. Оказва се, че православните църкви приемат и еклесиологичните предпоставки на Декларацията, според която „църквите членове съзнават, че членството им в Христовата Църква е по-всеобхватно, отколкото членството в техните собствени църкви“ (§IV, т.3). И по-нататък: „всички християнски църкви, включително и Римската църква, смятат, че няма пълно тъждество между членството във Вселенската Църква и членството в тяхната собствена църква. Те признават, че има членове на Църквата „отвъд нейните стени“, че те по същия начин принадлежат към Църквата и че дори съществува Църква „извън Църквата“ (§IV, т.3). Би могло да спрем дотук. Само по себе си изложеното говори достатъчно красноречиво.

* * *

Ще припомним, че основната цел на идеолозите и организаторите на Събора, проведен на остров Крит, бе участието на официалните поместни църкви в икуменическото движение да бъде провъзгласено за безупречно от православно гледище и да бъде узаконено като общоприето с авторитета на „всеправославен събор“. Видяхме изказа на тази цел, конкретизирана в съдържанието на §19 от документа.

Постигната ли беше тази цел?

Да, тя беше постигната в много голяма степен по силата на това, че представителите на десетте участвали в Събора църкви **приеха документ, в който икуменизмът и членството в Световния съвет на църквите се представят като напълно приемливи от православна гледна точка и на поместните църкви дори се вменява в задължение да участват в двустранните диалози с инославните.** Оттук е закономерен изводът, че занапред всеки, който в рамките на официалното православие се обявява

против участието в икуменическото движение или си позволява да го критикува, **се оказва изправен срещу съборно решение**, което според идеолозите на Събора следва да бъде прието от всички поместни църкви („Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“, §22).

Четири църкви не участваха в Събора и това поставя под съмнение неговата „всеpravославност“. Във вероизповедно отношение обаче това не променя нищо. След провеждането на Събора три от тях изразиха свои несъгласия, които обаче нямат вероизповеден характер. Изключение направи Българската православна църква – Българска патриаршия (БПЦ БП), която изрази несъгласие, основано на вероизповедни мотиви. В публикуваното на 29 ноември 2016 г. Становище на Синода на БПЦ БП се казва, че „в сравнение с техния предсъборен вариант гласуваните и приети от Събора на остров Крит документи са претърпели определени, но несъществени и недостатъчни за всеpravославното им приемане промени“⁷ (припомняме, че самият предсъборен вариант беше приет от БПЦ БП на предсъборното съвещание в Шамбези през януари т. г. – в ск. м. – К.Т.).

Изразената позиция (взета сама по себе си), че „някои от документите съдържат несъответствия с православното църковно учение“ и поради това са неприемливи, следва да бъде оценена положително. В Становището на Синода в осем точки се анализират критично неточности, двусмислени изрази и несъответствия с православното учение, съдържащи се в документа „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“. Не е от съществено значение да се изследва подробно богословската обосновааност на тази критика, по-важно е да се вникне в основния извод на Становището. Той е следният: в документите на Събора

⁷ СТАНОВИЩЕ на Св. Синод относно Събора в Крит (2016) и текста „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“ <http://bg-patriarshia.bg/news.php?id=220554> (посещение: 6.12.2016 г.).

има „допуснати богословски грешки“ и „някои от тях съдържат несъответствия с православно църковно учение“; поради това те „подлежат на по-нататъшно богословско обсъждане с цел изправяне, редакция, коригиране или заменяне с други (нови документи)“. Веднага след това се заявява, че „БПЦ ще продължава и занапред да бъде в братско евхаристийно, духовно, догматично и канонично общение с всички останали поместни православни църкви – както с участвалите в Събора на остров Крит, така и с неучаствалите“.

* * *

Като цяло Становището на Синода на БПЦ БП прави впечатление на противоречиво и непоследователно. Това проличава най-вече от отношението към основния въпрос, който Съборът в Крит поставя пред православно съзнание: **какво представлява от православна гледна точка икуменизмът като богословска концепция (или набор от богословски концепции), организирано обществено движение и религиозна практика; какво означава за официалните поместни църкви узаконяването му от Събора и легитимирането на тяхното участие в икуменическото движение, както и на Световния съвет на църквите като икуменическа организация?**

Становището на Синода на БПЦ БП **внимателно заобикаля отговора на този въпрос**. В споменатия документ икуменизмът не само не се разглежда, но дори не се и споменава – за разлика от документите на Събора на о. Крит, където многократно се говори за икуменизма и то винаги в положителен смисъл. Каква би се очаквало да бъде принципната и последователна православна позиция на Синода в момент, когато икуменизмът се утвърждава съборно като идеология на официалното православие от десет поместни църкви? Би било закономерно Синодът да изрази преди всичко своето ясно отношение към него. Ерес ли е той, или

не? Тъкмо този най-съществен въпрос се избягва. За икуменизма се мълчи сякаш не съществува или сякаш проведеният Събор на остров Крит няма отношение към него. Защо? Ако Синодът бе спрял вниманието си върху икуменизма и беше го определил като еклесиологична ерес, то би следвало преди всичко да отхвърли и да осъди тази ерес. За да се избегне това, в Становището се говори не за ерес, а за „богословски грешки“ и за „несъответствия с православно учение“. Но в случая не става дума за отделни грешки, които могат да се открият тук и там в един или друг параграф на анализирания в Становището съборен документ, а за прокарване на цялостен възглед, за една добре обмислена политика, за прокарването на неправославна еклесиология и в крайна сметка – за утвърждаването на икуменизма в еклесиологичното съзнание на официалното православие.

Вместо да избличи и осъди **съборно приетата на остров Крит неправославна икуменическа еклесиология**, Синодът на БПЦ БП в Становището си мъгляво критикува известните икуменически еклесиологични схващания за „невидимата църква“, за „теорията за клоновете“, за „кръщелното богословие“, които назовава **„инославни теории“**. Това е бягство от същината на основния въпрос. Защото тези теории не са неопределено „инославни“, а именно **икуменически** и се споделят както от инославни, така и от „православни“ икуменисти. Например известният Пергамски митрополит Йоан (Зизиулас) от Вселенската патриаршия е сред главните идеолози на споменатото „кръщелно богословие“.

В Становището на Синода на БПЦ БП се отделя централно място на спора може ли да се наричат инославните общности „църкви“, или не. Разбира се, „православните“ икуменисти използват термина „църкви“, за да смекчат и в крайна сметка да размият различията между православни и инославни.

Но основният проблем, който постави Съборът на остров Крит, изобщо не може да се сведе до този спор, който впрочем лесно може да се снесе с простото уточняване дали терминът „църква“/„църкви“ се използва в условен, или безусловен смисъл. В определен контекст еретически общности са били наричани условно „църкви“ и от свети отци, и в съборни документи. Главният въпрос се изразява в това – да се даде ясна оценка на Критския събор като поредна съществена крачка по пътя на отстъплението, крачка, която обвързва официалните поместни църкви със съборно утвърждаване на икуменическата ерес. Вместо това вниманието се отклонява и се насочва към въпросната дискусия относно понятието „църкви“, на която се отрежда централно и изключително място. Посочват се дърветата, а се прикрива гората.

С всичко това Становището на Синода на БПЦ БП омаловажава опасността, внася неоснователно успокоение сред вярващите и в крайна сметка прикрива утвърждаването на икуменизма, извършено от Събора на остров Крит, като мнимо заема позиция „срещу“ този Събор. Защо мнимо? Ако Синодът на БПЦ БП бе обявил икуменизма за ерес и бе го осъдил като ерес, то като следствие от това би трябвало да посочи и правилното отношение към идеолозите на Критския събор, към тези, които проповядват ереста всенародно и я утвърждават съборно. По този въпрос каноните на Църквата са ясни и еднозначни – пастирите трябва да оградят себе си и паството от тези, които съзнателно разпространяват еретическото учение, и от тези, които им се подчиняват. Самото ограждане пък от проповядващите ерес и от тези, които им се подчиняват, става с прекратяване на църковното общение. Това би била принципната и канонична православна позиция. Вместо това в Становището се заявява, че БПЦ БП ще продължава да бъде в пълно църковно общение с поместните църкви, участвали в Събора на остров Крит, приели неговите документи и

в частност – документа с вероизповеден характер „Отношенията на Православната Църква с останалия християнски свят“. Разбира се, такова заявление щеше да е напълно неуместно, ако беше предхождано от оценката, че архиереите, участвали на Събора в Крит, са утвърдили съборно еклесиологична ерес и са легитимирали Световния съвет на църквите – организацията, която е основният проводник на икуменизма от средата на миналия век насетне. И така, вместо да оградят паството от ереста, пастирите обявяват, че ще продължат да общуват във вярата и в тайнствата с нейните разпространители.

Заявлението, че БПЦ БП ще продължи и занапред да бъде в пълно църковно общение с всички останали официални поместни църкви, се гради върху неправилен възглед за принадлежност към едната, света, съборна и апостолска Църква. Според този възглед, за да принадлежиш към Църквата, трябва да си в общение със сега съществуващите поместни официални църкви, които се признават помежду си. Този формално-управленски, организационно-корпоративен принцип поставя принадлежността към Църквата в зависимост от общението, взето само по себе си, без да се обръща внимание на изповядваната вяра – православна ли е тя в пълнотата си, или не. Така се стига до парадоксалното твърдение, че за да си „вътре в“ Църквата, трябва да си в общение с утвърдилите съборно ерес и с тези, които са в общение с тях! Следователно за да си „вътре в“ Църквата, трябва да си в общение и с йерархията на Вселенската патриаршия, оглавявана от патриарх Вартоломей, който от десетилетия проповядва открито и налага съборно неправославните си възгледи! Същият този, който заяви, че Съборът в Крит не може да се нарече вселенски, защото в него не участват римокатолическата и протестантските църкви⁸. Каква „православност“ може да придаде на някого

⁸ Пирейски митрополит Серафим. Всеправославният събор през 2016 година може да доведе до разкол – <http://dobrotoliubie.com/2016/03/01/%D0%BF>

евхаристийното общение с архиерей-еретик и с епископат, който (независимо от личните мнения на отделни архиереи) дейно или пасивно подкрепя такъв архиерей и се приобщава към проповядваната от него ерес по силата на това, че пребъдва в евхаристийно общение с него?

Щеше ли БПЦ БП да стане „разколническа“, да отпадне от Христовата Църква, ако бе обявила икуменизма за еклесиологична ерес, бе осъдила съборно тази ерес и (както изискват и църковните канони) бе заявила, че прекратява църковното си общение с тези, които проповядват икуменическата ерес и с тези, които им се подчиняват? Ни най-малко! Точно обратното. Ако би направила това, тя би заявила несъмнената си принадлежност към католичната (съборната) Христова Църква по силата на изповядваната православна вяра и по силата на ограждането от привържениците на ереста и онези, които ги следват. Можем само да предполагаме какъв оздравителен процес би могъл да предизвика в официалното православие един такъв изповеднически акт. За съжаление както цялостната насока на Становището, така и изводът от казаното в него не дават надежда, че можем да станем свидетели на подобен изповеднически подвиг.

Можем да обобщим, че Съборът на остров Крит беше нова съществена крачка по пътя, който води „официалното православие“ към апостасийно отдалечаване от самото Православие. Становището на Синода на БПЦ БП обективно има печален резултат, защото отклонява вниманието от сърцевината на проблемите, пораждани от икуменизма като еклесиологична ерес, представя една подмяна за истинска изповедническа

[%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82-%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D0%BC-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B0/](#) (посещение: 6.12.2016 г.); Василянна Мерхеб. Православието пред историческо събитие – Всеправославния събор през юни 2016 г. - <http://www.glasove.com/categories/vytreshni-glasove/news/pravoslaviето-pred-istorichesko-sybitie-vsepravoslavniyat-sybor-prez-yuni-2016-g> (посещение: 6.12.2016 г.).

позиция, стреми се да успокои тревогите на паството и така да го задържи „в църковната ограда“ на официалното православие, тоест в руслото на отстъплението от Христовата Истина.